

HŐMÉRSÉKLET HATÁSA A RÉZ-ALAPÚ FOTOKATALIZÁTOROK ELŐÁLLÍTÁSÁBAN ÉS HŐKEZELÉSÉBEN

Fodor Szilvia^{1,2}, Mucsi Kata¹, Pap Zsolt^{2,3}, Hernádi Klára¹, Lucian Baia^{3,4}

1. Department of Applied and Environmental Chemistry, University of Szeged, H-6720

Szeged, Rerrich Béla tér 1, Hungary

2. Institute of Environmental Science and Technology, University of Szeged, H-6720 Szeged,

Tisza Lajos körút 103, Hungary

3. Nanostructured Materials and Bio-Nano-Interfaces Center, Interdisciplinary Research
Institute on Bio-Nano-Sciences, Babes-Bolyai University, 400271 Cluj-Napoca, Romania

4. Faculty of Physics, Babeş-Bolyai University, RO-400084, Mihail Kogălniceanu 1, Cluj-
Napoca, Romania

e-mail: fod_szilvia@chem.u-szeged.hu

Abstract

Nanotechnology is a highly investigated research area, which includes photocatalysis applicable for water purification. This research area offers possible solutions to remove dangerous pollutants, such as pharmaceutical residues, or to create self-cleaning systems as well. The current issue in this scientific field is the efficient utilization of the visible light spectrum of the sunlight. Our main goal was to obtain copper-based photocatalysts, such as Cu_xO and Cu_xS (applying hydrothermal crystallization). Calcination was further used at different temperatures (400 - 600 °C) to increase the crystallinity and to induce changes in the morphology and structure of the materials. The samples were examined by X-ray diffraction for detection of crystal structure and Scanning electron microscopy for determination of the morphological properties. These materials can be used as photocatalysts in visible light.

Bevezetés

A nanotechnológia területének rohamos fejlődését a benne rejlő új lehetőségek adják, mint a heterogén fotokatalízis, amely lehetőséget nyújthat a félvezetők víz- és levegőtisztításban való alkalmazásában.

Az itt végbemenő folyamat során elengedhetetlen egy félvezető, amelynek a megfelelő hullámhosszon történő megvilágításával, kialakul egy elektron-lyuk páros, hiszen a gerjesztés során egy elektron a vegyértéksávból a vezetési sávba jut fel, maga után hagyva egy pozitív töltésű hibahelyet. A keletkezett elektron-lyuk pár hasznosulhat redox folyamatokban, amennyiben jelen van a rendszerben egy elektrondonor és egy elektron akceptor vegyület [1]. A reakció során a szerves szennyező elbomolhat oxidációval a katalizátor felületén, vagy a képződött reaktív gyökökkel.

A felhasználhatóságban mutatott számos pozitív tulajdonságának köszönhetően napjaink legkutatottabb és leggyakrabban alkalmazott félvezetője a heterogén fotokatalízisben a titán-dioxid. A TiO_2 jelenlétében végbemenő fotokatalitikus folyamatok nemcsak szerves szennyezők oxidációjára használhatók fel, hanem oxigénmentes körülmények között lehetőség nyílik vizes oldatokból történő hidrogén gáz fejlesztésére is. A fotokatalitikus hidrogénfejlesztés során a rekombinációs idő meghosszabbítására több módszert vizsgáltak, amelyek közül a kompozitkészítés az egyik legígéretesebb eredményekkel kecsegtető alternatíva. A félvezetőket kompozitokba viszik más félvezető oxidokkal (ZnO , WO_3) [2, 3], szén nanoanyagokkal [4] és számos kutatás folyik a nemesfém nanorészecskékkel való

hatékonyság növelési kísérletekről is. Ez utóbbi esetén a vezetési sávba feljutó elektron a katalizátor felületére leválasztott nemesfémre kerül át, ahol csapdázódik, majd hasznosul és így megnöveli az elektron-lyuk pár élettartamát a rekombináció visszaszorításával.

Munkánk során ennek a folyamatnak a fejlesztését tűztük ki célul, hiszen egy aktuális probléma a hatékonyság azon módon történő feljavítása, miszerint a napfény nem csak UV tartományát szeretnék felhasználni ezeken a folyamatokban. Erre a fejlesztésre lehetőségünk lehet a TiO_2 lecserélésével vagy kombinálásával egy olyan félvezetőre, mely a látható fény tartományban aktív. Ezt a megoldást szeretnénk megvalósítani munkánk során, mégpedig úgy, hogy a TiO_2 helyett különböző Cu-alapú vegyületeket próbálunk alkalmazni. A réz-alapú fotokatalizátorok optikai tulajdonságainak (kis tiltotsáv-szélesség) köszönhetően, a gerjesztési katalizátorok gerjesztési küszöbe látható fény tartományba esik, vagy kompozitok esetén eltolódhat ebbe az irányba [5].

Ezeknek a megvalósítását szem előtt tartva célunk volt Cu_xO és Cu_xS vegyületek előállítása, figyelemmel kísérve az anyagszerkezeti és morfológiai tulajdonságok befolyásolhatóságát. Ezeket a tulajdonságokat első megközelítésben a hőmérséklet befolyásolásával vizsgáltuk.

Kísérleti rész

1. Cu_xS katalizátorok előállítása

A szintézis első lépésében 0,5 g $\text{CuCl}_2 \cdot 2 \text{H}_2\text{O}$, 0,4 g $\text{CH}_4\text{N}_2\text{S}$ és 0,25 g PVP kimérését követően ezeket 40 mL etanolban, 30 perc folyamatos kevertetés mellett homogenizáljuk, majd autoklávban 6 órán keresztül hidrotermálisan kezeljük. A szakirodalmi adatokból kiindulva az előállítást több hőmérsékleten is elvégeztük (120°C , 140°C , 160°C és 180°C) és a továbbiakban vizsgáljuk a hőmérséklet befolyását az előállított minták kristályszerkezetére tekintve. Az előállítást követően háromszor vízzel, végül pedig etanollal mossuk, 10 perces centrifugálásos ciklusokban ($4000 \text{ fordulat} \cdot \text{perc}^{-1}$), majd szárítószekrényben szárítjuk.

2. Cu_xO katalizátorok előállítása

A szintézis első lépésében 60 mL (0,03 M) prekursor oldatban ($\text{Cu}(\text{CH}_3\text{COO})_2$ vagy CuCl_2) megfelelő mennyiségű etilén-diamint oldunk fel (1,5 g vagy 3 g) a reakció edényben, majd 60°C -ra melegítjük fel és 10 percig várunk, folyamatos kevertetés mellett. Ez után 10 mL (3 M) NaOH oldatot csepegtetünk lassan az edénybe, majd innen számolva 8 perc elteltével 30 mL (0,33 M) glükóz oldatot csepegtetünk szintén lassan a reakcióhoz és 15 percig hagyjuk végbemenni a reakciót, tartva a 60°C -os hőmérsékletet és a kevertetést. Az előállítást követően háromszor vízzel, végül pedig acetonnal mossuk, 10 perces centrifugálásos ciklusokban ($4000 \text{ fordulat} \cdot \text{perc}^{-1}$), majd szárítószekrényben szárítjuk.

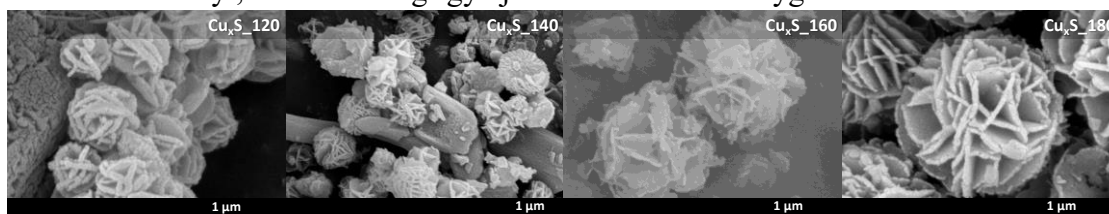
1. táblázat: A Cu_xO vegyületek előállításának kísérleti körülményei

Cu_2O_1	Cu_2O_2	Cu_2O_3
60 mL $\text{Cu}(\text{Ac})_2$ (0,03 M)	60 mL $\text{Cu}(\text{Ac})_2$ (0,03 M)	60 mL CuCl_2 (0,03 M)
1,5 g EDTA	3 g EDTA	1,5 g EDTA
10 mL NaOH (3 M)	10 mL NaOH (3 M)	10 mL NaOH (3 M)
30 mL glükóz (0,33 M)	30 mL glükóz (0,33 M)	30 mL glükóz (0,33 M)

Eredmények

1. Hőmérséklet hatása az előállítási módszerek során:

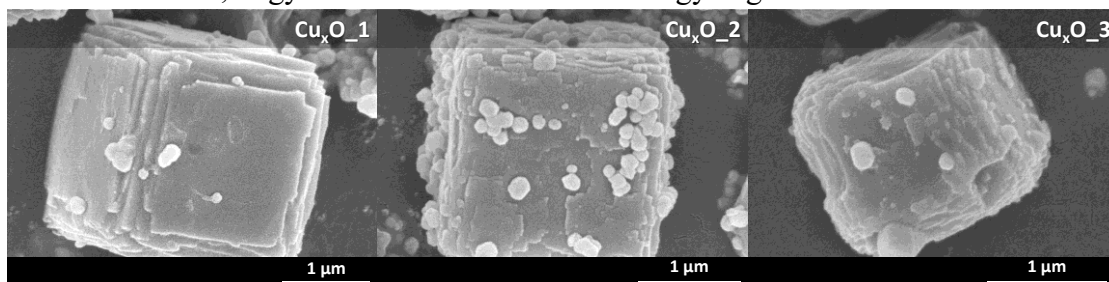
Az előállított félvezetőket elsőként pásztázó elektronmikroszkópiás módszerrel (SEM) vizsgáltuk, hogy felderítsük az előállítási módszer alakszelektivitási eredményességét és az elért mérettartományt, valamint megfigyeljük a kialakult kristálygeometriákat.

1. ábra: Az előállított Cu_xS félvezetőkről készült SEM felvételek

Ahogy azt az 1. ábrán megfigyelhetjük a Cu_xS vegyületek előállítása során végzett hőmérséklet módosítás hatással volt a kapott termék morfológiai tulajdonságaira. A hőmérséklet növelésével a két alacsonyabb hőmérsékleten előállított mintában olyan ismeretlen komponens keletkezését tapasztaltuk, amelyek minőségét további EDS mérések során kiderítettük: réz-hidroxikloridról van szó. Az elsőre ismeretlen fázis mellett megjelenő mikrocillagok minden mintában megfigyelhetők voltak, de a magasabb hőmérsékleteken előállított mintákban csak ez a fázis volt a jellemző. Mindemellett a részecskeméret a hőmérséklet növelésével megnőtt (0,77 - 1,48 nm).

A Cu_xO esetében a pásztázó elektronmikroszkópiás felvételek megmutatták, ahogy az a 2. ábrán is látható, hogy mikrokockák kialakulása megy végbe az előállítás során.

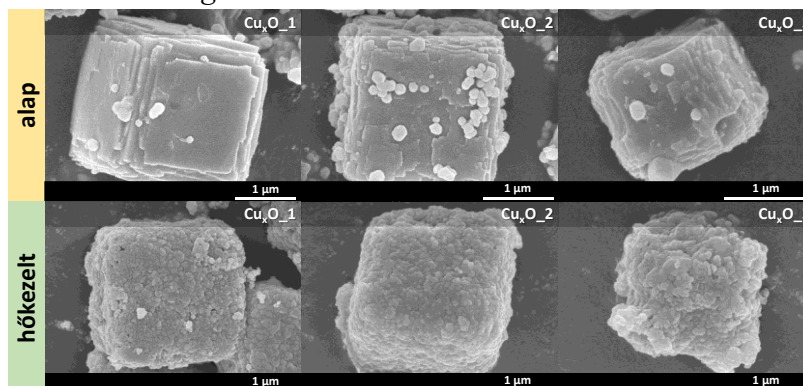

2. ábra: Az előállított Cu_xO félvezetőkről készült SEM felvételek

Megfigyelhető, hogy a kísérleti körülményektől függően sikerült előállítani szabályosabb szerkezetű mikrokockát is, melynek a szélső részén lapok figyelhetők meg a Cu_xO_1 mintáról készült felvételen. A Cu_xO_2 mintán megjelennek kisebb méretű részecskék, melyek Cu kiválását jelenthetik, a harmadik kísérleti körülmények mellett végzett módszer

esetén pedig azt figyelhetjük meg, hogy a Cu_xO_3 mintában a mikrokockák szélei nem annyira szabályosak ebben az esetben.

2. Hőmérséklet hatása az utólagos hőkezelés során:

3. ábra: Az előállított Cu_xO félvezetőről és azok 500 °C-on hőkezelt megfelelőiről készült SEM felvételek

Az előállított félvezetőket a reprodukálási kísérleteket követően hőkezelésnek vetettük alá, mely során szintén vizsgáltuk a hőmérséklet módosításának a hatását. A végzett kísérleteket tehát több hőmérsékleten végezzük el: 400 °C-on, 500 °C-on és 600 °C-on is hőkezeltünk mintákat. Az eredmények azt mutatják, hogy ezekben az esetekben is számít az alkalmazott hőmérséklet, bár lényegesen kisebb mértékben, mint az előállítási folyamat során.

A **3. ábrán** megfigyelhetjük, hogy a szerkezetmódosulás a kristályszerkezet morfológiai megváltozásában nem mutatkozik meg, de ennél látványosabb viszont a hőkezelés részecskeméretre gyakorolt hatása. A felvételeken ugyanis azt láthatjuk, hogy a kockát felépítő lapok átalakulnak szemcsés szerkezetűvé és az azelőtt jól behatárolható élek ennek köszönhetően lemorzsolódnak. Ez a későbbiekben, a részecskeméret csökkentésének köszönhetően, lehetséges, hogy az aktivitás növelését fogja eredményezni.

Következtetések

A kutatás eredményességét első sorban az adja, hogy sikeresen elő tudtunk állítani réz-alapú, monodiszperz és izomorf rendszereket: Cu_xO esetén mikrokockákat, Cu_xS esetén pedig mikrocillagokat. Ezeknek az előállított szerkezeteknek a kristályfázisait, vagy a morfológiai sajátosságait is sikerült módosítani a hőmérséklet módosításának hatására. Ezt követően a minták kalcinálásakor (400-600 °C) is tapasztaltunk eltréseket a kapott félvezetők között. A következő lépésben ezeknek a változásoknak a hatását szeretnénk vizsgálni, fotokatalitikus folyamatokban.

Köszönetnyilvánítás

A kutatás anyagi és személyi támogatásáért köszönet illeti a GINOP-2.3.2-15-2016-00013 pályázatot. Fodor Szilvia köszönetet mond a Balassi Intézet Kutatói Programban és a Makovecz Hallgatói Ösztöndíj Programban való támogatásért. Pap Zsolt köszönetet mond a Magyar Tudományos Akadémia Prémium Posztdoktori Pályázatának az anyagi támogatásért.

Referenciák

- [1] A. Karci, Chemosphere 99 (2014) 1-18.
- [2] I. Székely, G. Kovács, L. Baia, V. Danciu, Zs. Pap, Materials 9 (2016) 258.
- [3] K. Vajda, K. Saszet, Zs. Kedves, Zs. Kása, V. Danciu, L. Baia, K. Magyar, K. Hernádi, G. Kovács, Zs. Pap, Ceram. Int. 42 (2016) 3077–3087.
- [4] B. Réti, Z. Major, D. Szarka, T. Boldizsár, E. Horváth, A. Magrez, L. Forró, A. Dombi, K. Hernádi, J. Mol. Catal. A: Chem. 414 (2016) 140–147.
- [5] W. Siripala, A. Ivanovskaya, T. F. Jaramillo, S.-H. Baeck, E. W. McFarland, Sol. Energy Mater. Sol. Cells, 3 (2003) 229–237.